

חינוך לחיים

פרשת ואתחנן

הסיפורים על גדולי ישראל מלווים אותנו מאז היותינו ילדים קטנים, כחלק מהמשנה החינוכית שעליה אנו גדלים. כבר בגיל צעיר אנו לומדים על דמויות ההוד של עם ישראל בלימודי פרשת השבוע, החל מגילוי האמת הנצחית על ידי אבי האומה – אברהם אבינו, ובהמשך מעשי אבותינו אברהם יצחק ויעקב ומנהיגי ישראל משה ואהרן.

התורה מקדישה את 2 החומשים הראשונים לסיפור בריאת העולם וסיפורי היותו של עם ישראל לעם, הגלות הראשונה והיציאה ממצרים – כתכלית להגעה למעמד הר סיני, קבלת תורה ומצות ובחירתו של העם להיות העם הנבחר. חז"ל מלמדים אותנו כי מעשה אבות סימן לבנים, ובמשמעותו הרחבה יותר, המובן הוא כי כלל מעשי אבותינו פרטי המעשים ודקדוקם, מהווה עבורינו לימוד לדורות כיצד עלינו לנהוג כיחיד וכעם, אך באותה מידה מעניקה לנו פרספקטיבה לגדלותם של האבות ומנהיגי ישראל.

בהמשך, אנו למדים על התנאים הקדושים, על רבי עקיבא ורבי שמעון בר יוחאי, הלל ושמיאי, וסיפורי חז"ל הינם עוגן חינוכי בכיתות הבינים, הילדים נושאים עין הכוללת את מרכיבי הדמיון של הגיל הצעיר ומביטים בהערצה לאותן דמויות השזורות בסיפורים מעוררי ההשראה. המערה של רבי שמעון היא יצירת חובה בגיל הצעיר, ועץ החרוב ומעין המים שסיפקו את מזונו 13 שנים שבהם הוא יושב ולומד עם בנו במערה, מלווים את שיעורי היצירה בגיל צעיר מאד וממשיכים ומהדהדים בכל שנה ושנה גם בשיחות המוסר של הנער הבוגר בישיבה גדולה.

רבי עקיבא והמים ששחקו אבנים, המתחיל ללמוד תורה בגיל 40 והופך להיות רבם של 24 אלף זוגות תלמידים, אשתו רחל ומסירותה לתורה, וגם העונן של אלו שלא נהגו כבוד זה בזה וניספו במגיפה בין פסח לעצרת. כל אלו הם יסודות חינוכיים עמוקים שצועדים איתנו יד ביד מגיל גן ועד זקנה ושיבה. באמצעות הסיפורים הללו אנו מבינים בגיל צעיר מאד מה כוחו של לימוד התורה, ההזדמנות שיש לכל אחד ובכל גיל לגדול ולהיות רבי עקיבא, המסירות הבלתי נתפסת של רחל לטובת פריחתו התורנית של בעלה, ואהבת לרעך כמוך – כלל גדול בתורה, ועד הרעיונות העמוקים של 12 שנה ועוד 12 שנה של לימוד תורה אין שווים ל 24 שנה ברצף – ולכן רבי עקיבא שב לאחוריו ללמוד עוד 12 שנה ולא נכנס לביתו. עוצמת המסרים שאנו מעבירים באמצעות סיפור, אינה דומה לכל לימוד שהוא. מציאותו של סיפור הירואי על אדם גדול, יש ביכולתו לחולל הבנה ולהעביר מסר – כפי שלימוד לא יוכל לעולם. ובאותה מידה סיפורי הגדולה של גדולי הדורות לאורך ההיסטוריה ראשונים ואחרונים, ועד אחרוני האחרונים שאת חלקם זכינו לראות, הינם אבן יסוד חינוכית לחניכינו ולילדינו, שכן הם מעצימים את הנפש ומהווים הוכחה מציאותית לדרישות שיכול אדם לדרוש מעצמו ולמדרגה הגבוהה שאליה יוכל להגיע – אם רק ירצה.

אך ישנו שלב אחד נוסף, גבוה יותר ומיוחד בעוצמתו של סיפור. כאשר האב או המחנך מספר סיפור אישי, עדות אישית למה שהוא ראה בעיניו או חווה בעצמו. סיפור אישי שלו על 'גדול בישראל', ובכלל, סיפור אישי שיש בו מסר של העצמה או מסר חינוכי, המועבר על ידי בעל המעשה, או שהוא מסופר מאב לבן 'סבא שלי ראה אותו' – סיפור כזה יש לו משמעות אדירה ומיוחדת.

מחנכים טובים, עושים שימוש רב בסיפור – ככלי להעברת מסר, הסיפורים משולבים בשיעוריהם ובשיחותיהם עם התלמידים, הם בונים את אישיותם של תלמידיהם באמצעות נדבכים של העצמה אישית, אמונה בכוחם ויכולתם של התלמידים, מרוממים אותם ומנשאים אותם בכנפי ההצלחה ובונים להם כל העת את השלב הבא בסולם העלייה האישי.

הורים טובים, עושים שימוש רב בסיפורים אישיים על שורשי המשפחה, כדי להניח לילדיהם בסיס איתן ומסגרת מחייבת לאופי שבו גדלה וצמחה המשפחה, גם הם מעצימים את ילדיהם ומניחים להם כל העת אתגרים, גאוות יחידה, ומסגרת משפחתית מרוממת, ייחודית, שחותם טבוע בה.

בפרשתנו, ממשיך משה רבינו בדברי התוכחה ומציב לעם ישראל את מחויבותו – מתוך מה שראו עיניו, ומתוך מה שראו עיני אבותיהם. כל זאת באותה עוצמה שיש לסיפור שראה האדם או אביו, סיפור שעובר מדור לדור – ומכך נובעת עוצמתו, על פי ביאורו של הרש"ר הירש. 'עיניכם הראות', 'ראה לימדתי', הכל תלוי בכך שראינו בעינינו את העובדה היסודית של מתן תורה מידי ה' שהרי עובדה זו מעידה במישרין שתורה משמיימת וה' הוא קל חי וקיים למעלה מן העולם.

יסוד היסודות, והיא שחייבת להישמר בלבנו לצד חובה עלינו למסור אותה לבנינו אחרינו – על מנת שגם הם ישמרו אותה בלבם וימסרו אותם לבניהם אחריהם. מראה עיניים של אומה שלמה כאחד, הוא בסיס העובדה ההיסטורית של ההתגלות, ואין לכך דוגמה בכל אומה ולשון, היהדות אינה דת שהתגלתה לאדם אחד יחיד שקם בבוקר והודיע על חלום כלשהו שחלם, המסירה מאבות לבנים של אומה שלמה – שראתה בעיניה את המראה ואת הקולות – היא המקיימת את העובדה הזאת בלב כל הדורות הבאים, וגם לכך אין דוגמה בכל אומה ולשון.

'הודעתם לבניך ולבני בניך' את הדברים האלה ראית בעיניך ועל ידי כך הם נעשו יסוד מוצק לכל מחשבותיך ומעשיך, עליך למסור אותם לבניך ולבני בניך, למען 'ידעו' אותם, ולא רק 'יאמינו' בהם. מסור להם את הדברים בכל הוודאות וההחלטיות שאדם מוסר בה דברים שראה בעיניו, וכך מראה עיניך יהיה יסוד הדעת של כל צאצאריך. הרי זו המסורת שנתקבלה על ידי כלל האומה כולה, ונמסרת תמיד לכל צאצאיה, והן זו היא הדרך היחידה שאפשר להביא בה עובדות היסטוריות לידיעת הדורות האחרונים, שהרי אפילו המהימנות של רשימה שבכתב, תלויה ביסודו של דבר במסורת שאין להטיל בה ספק, הנמסרת בפהרסיה מכל האבות לכל הבנים.

ולפיכך אמרו חכמים 'כל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות', אם 'הודעתם לבניך' רואים אותך כאלו הודעתם 'לבני בניך'.

ידיעתנו את ה' איננה מבוססת על 'שמיעה' אלא על ראייה, וכך אמר משה לעם ישראל בפרשתנו, 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים', אולם רק פעם אחת נכנס ה' לתוך ההווה הארצי והתגלה שם לעמו, והיה זה בעת מעשה הבריאה של הנחת יסוד ישראל. מכאן ואילך, דוד לדור יספר על התגלות ה' וציבור יעיד לציבור, ובכך במסורת הדורות תהיה ההתגלות בסיס בלתי מעורער לכל מחשבותיו ולכל מעשיו של כל ישראל לנצח נצחים, מכאן ואילך לא נאמר 'ראה ישראל', אלא שמע ישראל. לא מתוך התופעות שכל אדם מתנסה בהן בטבע ובהיסטוריה הוא יסיק מסקנות בשכלו ביחס לשאלת מציאות ה', כי ה' נתגלה לכלל אבותינו בוודאות שהיא למעלה מכל מסקנה של חקירות עיוניות.

הוא גילה להם את מציאותו, ולא עוד, אלא הוא גילה להם את נוכחותו בעיצומו של כל הווה ארצי. כולם כאחד השיגו את ה' בהכרת החושים המבטלת כל ספק, והשגה זו הגיעה אליהם על מנת שימסרו אותה לבניהם אחריהם.

הם ראו את ה' בטבע ובהיסטוריה, כאשר ניתק את מוסרותיהם במצרים והולך אותם במדבר לארץ ההבטחה, הם שמעו את ה' כאשר נתן להם את תורתו בסיני, עדות זו שכלל האומה מעיד עליה, היא היסוד לידיעתנו את ה'. לא מן הטבע ומן ההיסטוריה נסיק מסקנות המביאות לידי אמונה בה', אלא על יסוד ידיעתנו את ה' נסקור את הטבע ואת ההיסטוריה, ועל יסוד 'ידיעה' זו נשאף להבין את הטבע ואת מאורעות ההיסטוריה. שמע ישראל!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(הפרשה המחנכת)